

Oponentský posudek disertační práce

Student DSP: Mgr. Marie Komorná

Název práce: *Psané texty českých neslyšících*

Školitel: doc. PhDr. Kateřina Hádková, Ph.D.

Oponent: prof. PaedDr. Miroslava Bartoňová, Ph.D.

Pracoviště: Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova

V disertační práci se autorka Mgr. Marie Komorná na základě analýzy literárních zdrojů a dlouholeté vlastní pedagogické praxe zaměřuje na specifikaci komunikace neslyšících v psané češtině i v českém znakovém jazyce. Jedná se o oblast, která, jak uvádí i sama autorka, je výzkumně prozatím v podmínkách České republiky řešena pouze ojediněle, formou lingvisticky zaměřeným prací studentů, v případě odborníků se touto problematikou zabývají např. Macurová, 1995, Šebková, 2008. Domnívám se, že je to dáno i náročností tématu, protože zahrnuje znalost nejen problematiky vzdělávání žáků se sluchovým postižením, ale i znalost českého jazyka obecně i jakožto komunikačního nástroje v podobě psané češtiny neslyšících. Snahou autorky bylo tedy rozšířit tuto problematiku o další výzkumné kroky a nová výzkumná zjištění.

Hlavním cílem výzkumné práce a výzkumné studie bylo provést analýzu příčin obtíží neslyšících při produkci česky psaných textů, zaměřit se na postavení psané češtiny ve vzdělávání neslyšících. V rámci výzkumu pak pomocí analýzy textů komplexně popsat specifické rysy a chyby v získaných textech neslyšících žáků nejen v oblasti pravopisu, slovní zásoby, morfologie, morfosyntaxe, syntaxe, ale i na úrovni textové, a to zejména se zřetelem k potenciálním příčinám vzniku těchto chyb. Dílčí cíle pak zaměřila na srovnání, jakým způsobem neslyšící žáci konstruují texty v psané češtině a v českém znakovém jazyce. Na základě šetření přeložit návrhy do praxe výuky češtiny jako druhého/cizího jazyka u neslyšících žáků. Práce je svým zpracováním zajímavým příspěvkem a výše stanovené cíle se studentce podařilo naplnit. I přes náročnost tématu se autorce podařilo zpracovat logicky strukturovaný text, který je současně i velice čtivý a zajímavý.

Struktura práce a připomínky k zpracování

Disertační práce je zpracovaná jako teoreticko-metodologická studie s empirickým šetřením. Teoretická část práce má charakter monografické procedury. Jedná se o teoretický výzkum zpracovaný za pomoci techniky analýzy odborné literatury české i zahraniční, analýzy legislativních dokumentů a internetových zdrojů. Struktura je vystavěna přehledně a smysluplně. Teoretická část je tvořena čtyřmi podrobně zpracovanými kapitolami s členěním na další subkapitoly. Členění subkapitol je tradiční, v rámci teoretických kapitol autorka operacionalizuje pojmy neslyšící, psaná čeština v komunikaci neslyšících, znakový jazyk. Dále se v rámci vymezení teoretických východisek zamýšlí nad příčinami obtíží neslyšících při produkci česky psaných textů a zabývá postavením psané češtiny ve vzdělávání neslyšících. Další kapitolu věnuje vymezení a postavení českého znakového jazyka, charakteristice jeho role v komunikaci a ve vzdělávání neslyšících žáků, zejména v souvislosti i s aktuálně platnou legislativou. Vhodně se zabývá tématem maturitní zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící či postavením Společného evropského referenčního rámce pro jazyky ve vzdělávání neslyšících. Vhodně se zmínila i o projektu Národního ústavu pro vzdělávání (2016), jehož dílčí výstupy vznikají i s podporou autorky disertační práce. V poslední, rozsáhlé kapitole teoretického zpracování svoji pozornost soustředila na výstavbu

narativních textů a na osvojování narativních kompetencí v jazycích mluvených i znakových. Kapitoly zkvalitňuje i snaha autorky, zaměřit pozornost na prezentaci některých zahraničních přístupů a řešených projektů s danou problematikou, dotváří to celistvý náhled.

Kapitoly teoretické části disertační práce jsou zpracovány věcně správně, citace jsou dle normy, jednotlivé subkapitoly na sebe logicky navazují a poskytují autorce dobrá teoretická východiska pro zpracování výzkumného projektu disertační práce. Fundovaným zpracováním teoretické části si autorka připravila dobrá teoretická východiska pro zpracování výzkumu disertační práce.

Těžiště a vědecký přínos disertační práce je v její empirické části s doporučením na publikaci jejich některých celků. Vede mě k tomu i skutečnost, že výzkum orientovaný na specifikum a analýzu psaní neslyšících žáků v kontextu zanesení výsledků do následné edukace, vnímám jako prostředek k zlepšení jejich kvality života a k podpoře sociální inkluze. Ojedinelý výzkum je zpracován pomocí kvalitativní metody výzkumu. Dominantní technikou byla kvalitativní analýza dokumentů. Jako základní materiál pro výzkum byly zvoleny souvislé texty, jejich analýzou mohla autorka zachytit i jevy, které na úrovni vět či slov nelze postihnout. Pro elicitaci narativ byl zvolen obrázkový příběh. Psaná vyprávění neslyšících informantů analyzovala a sledovala, jaká specifika vykazují psané texty neslyšících Čechů oproti standardní psané češtině slyšících Čechů. Zaměřila se při tom oblast pravopisu, slovní zásoby, syntaxe a interference z českého znakového jazyka. Hodnotila srozumitelnost textů informanty. Výzkum psaných textů doplnila sondou zaměřenou na analýzu projevů v českém znakovém jazyce, které žáci vytvářeli podle stejné obrázkové osnovy jako vyprávění psaná. Touto sondou zjišťovala kompetence informantů (ne respondentů, jak uvádíte) pro vyprávění příběhů, resp. konstruování textů v českém znakovém jazyce, zda jsou schopni prezentovat v českém znakovém jazyce souvislý, koherentní příběh, vyjádřit v něm všechny relevantní obsahové složky a využívat k tomu adekvátně všech prostředků, manuálních i nemanuálních, které český znakový jazyk nabízí. Informanty šetření byli žáci základních škol pro žáky se sluchovým postižením (9. a 10. ročník), testování se zúčastnilo 11 neslyšících informantů ve věku 14 až 16 let.

V rozsahu čtyř podrobně popsaných výzkumných kapitol specifikovala data výzkumného šetření, zodpovědně a erudovaně je vyhodnotila s adekvátním komentářem. Výzkum zpracovala na základě předem formulovaných výzkumných cílů. Poslední, vše shrnující kapitola disertační práce již předkládá zjištěné výsledky. Oceňuji diskusi (kterou autorka zařadila do *Závěru*, je na zvážení, zda podrobné shrnutí výsledků, by nebylo vhodnější zařadit do samostatné kapitoly *Diskuse*) a srovnání s doporučením pro praxi, legislativu. Na základě svých zjištění zdůrazňuje že, zcela jednoznačně neslyšící žáci, jejichž rodiče jsou také neslyšící a kteří českým znakovým jazykem komunikují od narození (český znakový jazyk je tedy pro ně jazykem mateřským), prokázali lepší kompetence při vyprávění příběhu v českém znakovém jazyce, ale také při konstruování narativ v českém jazyce. To nabízí otázku do diskuse, jak se tato skutečnost může odrazit ve vzdělávání žáků? Prosím vyjádřete se při obhajobě. Použitá metoda a techniky považuji vzhledem ke stanoveným cílům výzkumů disertační práce za adekvátní.

Jazyková a grafická úroveň

Po stránce jazykové a grafické odpovídá disertační práce požadavkům stanoveným na tento typ prací. Počet stran je 189 stran, reprezentativní je i vysoký počet literatury ze všech studovaných oborů, včetně titulů zahraničních, zejména anglicky mluvících zemí. Součástí práce jsou přílohy, které vhodně doplňují text práce. Po stránce grafické je práce precizně, velice přehledně a nadstandardně zpracována, oceňuji zpracování a poměrně detailní popis a analýzu výzkumného šetření s využitím vlastního výzkumného nástroje.

Otázky k obhajobě:

1. V jedné z částí výzkumů konstatujete, že neslyšící žáci chybovali často v oblasti užívání slovesných kategorií osoby a čísla, valence a náležitých pádových tvarů jmen. Co je podle Vás příčinou?
2. Jak získané výsledky využijete ve vlastní praxi?
3. Vyjádřete se k otázce v posudku.

Závěry

Předložená disertační práce Mgr. Marie Komorné je významným příspěvkem k řešení problematiky psané češtiny u neslyšících žáků. Výzkumný projekt považuji za originální řešení zkoumané problematiky. V rámci zpracování disertační práce autorka prokázala odborné znalosti teoretické, schopnost práce s odbornou literaturou české i zahraniční provenience a samostatnou tvůrčí práci při výzkumné činnosti v oboru speciální pedagogika. Po stránce jazykové a formální odpovídá disertační práce požadavkům stanoveným na tento typ prací a splňuje podmínky stanovené vysokoškolským zákonem.

Proto doporučuji přiznat Mgr. Marii Komorné na základě úspěšné obhajoby vědecký titul Ph.D.

prof. PaedDr. Miroslava Bartoňová, Ph.D.

V Praze 4. 1. 2021